

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 2 juni 1945 kl. 1 em.

*Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning
av motion om utredning angående den framtida orga-
nisationen av handeln med brännolja m. m.*

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 447, har herr Nilsson i Stockholm m. fl. hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en skyndsamt utredning angående den framtida organisationen av handeln med brännolja samt huruvida och på vad sätt handeln med kol och koks efter kriget bör samhälleligt organiseras i syfte att på bästa sätt tillgodose samhällets behov.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionen från arbetsmarknadskommissionen, bränslekommissionen, generaltullstyrelsen, kommerskollegium, kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering och socialstyrelsen samt dessutom berett följande organisationer tillfälle att inkomma med yttrande: arbetsgivarförbundet, automobilindustriförbundet, bensinhandlarnas riksförbund, bilägarnas inköpscentral, brännolja-centralen, fastighetsägareförbundet, grossistförbundet, industriförbundet, kooperativa förbundet, köpmannaförbundet, kungl. automobilklubben, landsorganisationen, lantbruksförbundet, motormännens riksförbund, riksförbundet landsbygdens folk, Stockholms stad, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, trafikbilägarnas riksförbund, Stockholms garageägares och bensindistributörers förening, ostkustfiskarnas centralförbund, västkustfiskarnas centralförbund, samarbetsnämnden för havsfiskeorganisationerna i Skåne och Blekinge samt Svenska kolimportörers förening 1939. Dessutom ha till utskottet inkommit skrivelser från Stockholms transportarbetareförening, ab Nynäs-petroleum, Svenska gulf oil cy ab och The Texas cy ab. Utskottet har vidare tagit del av till första kammarens andra tillfälliga utskott inkommet yttrande från 1944 års drivmedelsutredning. Vid kommerskollegiums yttrande äro fogade yttranden från Stockholms, Göteborgs och Skånes handelskammare samt från Sveriges redareförening. Vid bränslekommissionens yttrande är fogat VPM angående statens ingripande i kolimporten och kolhandeln av K.-G. Ljungdahl.

Av dessa yttranden äro de från bränslekommissionen, kommerskollegium, kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, industriförbundet, koope-

rativa förbundet, köpmannaförbundet, bensinhandlarnas riksförbund, brännoljcentralen (undertecknat av Svenska petroleumab Standard, ab Svenska shell och Svenska bensin- och petroleumab BP) samt Svenska kolimportörers förening 1939 tryckta och fogade till första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, till vilket utskottet får hänvisa. Där finns även redogjort för vissa inkomna yttranden, till vilka referat utskottet jämväl får hänvisa.

Av de ej bifogade yttrandena tillstyrkes utredning i dem, som avgivits av landsorganisationen och riksförbundet landsbygdens folk, medan generaltullstyrelsen förklarar sig icke ha något att erinra mot utredning och bilägarnas inköpscentral ej vill motsätta sig sådan. I övriga yttranden avstyrkes utredning.

För egen del får utskottet anföra följande:

Brännoljor.

Vad till en början angår brännoljehandeln, så har såsom framhålles i motionen frågan om organisationen av densamma varit föremål för utredning vid olika tillfällen. Dessa utredningar hava företagits under förkrigstiden. Förhållandena under krigsåren lämnas också i det följande åsido såsom varande av extraordinär natur. Vid ifrågavarande utredningar har framkommit, att brännoljehandeln i olika avseenden icke varit ordnad på ett ur samhällets synpunkt tillfredsställande sätt. Sålunda har det visat sig, att distributionsapparaten är betydligt överdimensionerad. Detta får anses sammanhänga med att de olika konkurrerande företagen inom branschen sökt lägga under sig så stor del av marknaden som möjligt. I detta syfte hava de förskaffat sig försäljningsorganisationer, som dragit oproportionerligt stora kostnader. Bland annat hava runt om i landet bensinstationer vuxit upp i en omfattning, som icke motsvarat behovet. Även om nu angivna missförhållanden gjort sig mera gällande under en tidigare period och i viss mån avtagit i styrka under tiden närmast före kriget kvarstår dock intrycket, att distributionen skulle kunna förenklas och rationaliseras utan att skäliga krav på en tillfredsställande betjäning av allmänheten därför behöver efter sättas. Att en förenkling och rationalisering av distributionsapparaten måste påverka priserna i en för konsumenterna gynnsam riktning ligger i öppen dag. Därest efter nuvarande restriktioners upphörande distributionen fortfarande skulle handhavas av olika sinsemellan konkurrerande företag, föreligger enligt utskottets uppfattning risk för att även i framtiden någon tillfredsställande ordning icke kommer att åvägbringas i förevarande hänseende.

En annan olägenhet, som är utmärkande för brännoljehandeln, sammanhängar med att densamma i stor utsträckning behärskas av utländska intressen. Den ojämförligt största delen av importen och distributionen hand-

haves nämligen av företag, som äro dotterbolag till de stora utländska oljebolag, som dominera världshandeln. Sistnämnda bolag hava, såsom påvisats i förenämnda utredningar, betingat sig sådana priser av sina svenska dotterbolag, att dessa vissa tider gått med förlust och därigenom blivit undandragna beskattning inom landet. Det må vara sant, att så icke synes hava varit fallet under de senaste förkrigsåren, men det kan icke anses vara förenligt med en sund ordning, att handeln med brännolja är organiserad på ett sätt, som möjliggör för utländska företag att ensidigt bestämma, huruvida och i vad mån försäljningsverksamheten här i landet skall lämna någon vinst. Enligt utskottets uppfattning böra garantier skapas för att detta förhindras i framtiden. Överhuvud taget finner utskottet det vara otillfredsställande, att handeln med en så utomordentligt viktig vara skall i den omfattning som nu är fallet ligga i händerna på utländska intressen.

Välgående skäl kunna därför enligt utskottets mening åberopas för att staten ingriper och söker åstadkomma en mera rationell ordning av brännolja-handeln. Härvid kunna olika utvägar tänkas. Mycket talar emellertid för att ett statligt eller statskontrollerat monopol skulle utgöra den lämpligaste organisationsformen för ifrågavarande handel. Sålunda är att märka, att det här är fråga om en nödvändighetsvara av förhållandevis homogen natur, för vars erhållande vårt land praktiskt taget helt är beroende av import. Behovet av en förenkling och rationalisering av brännolja-handeln torde också bäst tillgodoses genom ett sådant enhetliggörande av handeln, som en monopolisering innebär. Ett dylikt monopol synes vidare utgöra det effektivaste medlet mot ett icke önskvärt inflytande från utländska trust-intressens sida på den svenska marknaden. Såsom ensam köpare av hela landets brännolja-behov lärer ett enhetligt företag av detta slag besitta stora möjligheter att erhålla förmånliga inköpspriser. Även ur skatte-, handels- och försörjningspolitiska synpunkter synes en dylik ordning kunna innebära fördelar.

I anledning av att farhågor uttalats för att en monopolisering av oljehandeln skulle komma att utnyttjas för att bereda ökade statsinkomster vill utskottet för sin del uttala, att denna möjlighet i lika mån föreligger med nuvarande anordning av beskattningen och att det riktiga hindret för en dylik utveckling synes ligga i riksdagens rätt att liksom nu begränsa här ifrågavarande statsinkomster för vissa bestämda ändamål. Det synes utskottet tvärtom möjligt — trots de höjda kostnader, varmed man på många punkter måste räkna — att oljepriserna skulle kunna återföras till samma nivå som före kriget, därest de olika möjligheter till rationalisering tagas till vara, som erbjuda sig vid organisation av distributionen, utan allt därför kundservicen eftersättes.

Utskottet får alltså förorda, att frågan om den framtida organisationen av handeln med brännolja ur nu angivna synpunkter göres till föremål för en skyndsam utredning. Att så sker med det snaraste, anser utskottet så

mycket mera angeläget som, därest en omläggning av denna handel skall äga rum, densamma ur arbetsmarknadssynpunkt bör komma till stånd, innan brännolja-handeln hunnit återfå sin normala omfattning. Kan en omläggning verkställas, innan så har skett, torde vidare från statens sida stora besparingar kunna göras i fråga om ersättningar i samband med en eventuell inlösen av privata företag. Då, såsom förut framhållits, frågan om brännolja-handelns organisation redan varit föremål för flera utredningar, torde en ny utredning närmast kunna få karaktären av kompletterande undersökningar till de tidigare utredningarna och kunna bli färdig i så god tid, att förslag om möjligt kan föreläggas 1945 års höstriksdag eller i alla händelser nästa lagtima riksdag.

I ett remissyttrande har påpekats, att även handeln med smörjolja skulle vara i behov av reglering. Utskottet finner en utvidgning av den föreslagna utredningen till att omfatta även smörjoljorna önskvärd, då dessa oljor i stor utsträckning försäljas på samma ställen som brännolja.

Kol och koks.

Utskottet får härefter övergå till frågan om organisationen av handeln med kol och koks. På detta område hava tidigare icke företagits några utredningar motsvarande dem, som verkställts med avseende å brännolja-handeln. En skillnad förefinnes även såtillvida, att medan brännolja-handeln i stor utsträckning behärskas av utländska intressen, synes import och distribution av kol och koks handhas av svenskägda företag. Å andra sidan finnas flera beröringspunkter mellan de två handelsgrenarna. I båda fallen är det fråga om importvaror av utomordentlig betydelse för vår försörjning. För båda varuslagen gäller vidare, att det är stora kvantiteter av förhållandevis homogen natur som årligen förbrukas inom landet. Även beträffande kolhandeln måste det därför anses vara ett statligt intresse att vaka över att den ur samhällets synpunkt är organiserad på ett rationellt sätt. Med hänsyn härtill anser utskottet sig böra biträda motionärernas förslag om en utredning rörande den framtida organisationen av kol- och koks-handeln. Enligt vad utskottet inhämtat ha inom statens bränslekommission verkställts vissa undersökningar rörande kolhandeln. Den nu föreslagna utredningen torde kunna bygga vidare på nämnda undersökningar. Som riktlinjer för utredningen torde i övrigt kunna tjäna vad motionärerna anfört i ämnet. Sålunda torde böra undersökas behovet av ökad lagerhållning och på vad sätt detta bäst skall kunna tillgodoses. Frågan huruvida särskilda åtgärder påkallas med hänsyn till risk för prissamverkan bör, liksom frågan om den lämpligaste organisationsformen ur handelspolitiska synpunkter, ägnas uppmärksamhet. Vidare anser utskottet det vara av betydelse att få närmare undersökt, huruvida distributionen lämpligen kan förenklas. Den av motionärerna berörda frågan om tonnagets rationella utnyttjande bör jämväl beaktas.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller

dels om en skyndsam, kompletterande utredning angående den framtida organisationen av handeln med brännolja och att det förslag, vartill utredningen kan föranleda, därefter snarast möjligt förelägges riksdagen, samt

dels om utredning på vad sätt handeln med kol och koks bör framdeles organiseras.

Stockholm den 24 maj 1945.

På utskottets vägnar:

IVAR JANSSON.

Närvarande: herrar *Jansson* i Kalix, *Jönsson* i Rossbol, fru *Ekendahl*, herrar *Fahlman*, *Swedberg*, *Johansson* i Kalmar, *Olsson* i Oskarshamn, *Malmberg* i Stockholm, *Hansson* i Skegrie och *Jonsson* i Malmgrava.

Reservationer:

1) av herrar *Fahlman* och *Jonsson* i Malmgrava, som ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Förevarande motion avser den framtida organisationen av handeln med de för vårt lands försörjning så utomordentligt betydelsefulla varuslagen brännolja samt kol och koks.

Handeln med brännolja har under det senaste decenniet varit föremål för olika officiella utredningar, vilka delvis haft att taga ställning jämväl till spörsmålet om ett eventuellt överförande av denna handel till ett statligt monopol. För närvarande handlar 1944 års drivmedelsutredning uppgiften att utreda, huru drivmedelsförsörjningen skall ordnas i fortsättningen, och anvisningarna för sistnämnda utredning äro utformade på ett sådant sätt att de enligt utredningens egen uppfattning uppenbarligen innefatta också de frågor som berörts i den föreliggande motionen. Dessa omständigheter tala i och för sig för att en ytterligare utredning av oljehandeln näppeligen kan anses vara av behovet påkallad. I varje fall borde frågan härom få anstå tills drivmedelsutredningen framlagt ett väntat förslag rörande organisatoriska förändringar av vår oljeförsörjning samt angående omfattningen av den statliga kontroll som i fortsättningen kan visa sig vara erforderlig. För sin egen

del har drivmedelsutredningen i anledning av den nu föreliggande motionen vitsordat, att samarbetet mellan oljebolagen och de svenska myndigheterna i allt väsentligt utvecklats fullt tillfredsställande under avspärningstiden, och utredningen har, samtidigt som nödvändigheten av ett gott samarbete mellan samtliga berörda parter under övergångstiden starkt framhållits, funnit det ligga i öppen dag, att samarbetet skulle bli lidande, om samtidigt en utredning påginge i det mer eller mindre tydligt uttalade syftet att få till stånd en radikal omläggning av oljehandeln. En praktisk lösning av övergångsproblemen skulle äventyras under sådana arbetsförhållanden. Detta är enligt utskottets mening en synnerligen beaktansvärd synpunkt i nu förevarande sammanhang.

Men även om man bortser ifrån de med övergångstiden efter kriget förknippade svårigheterna och angelägenheten av att vårt lands möjligheter att snarast erhålla olja med stöd av hittillsvarande förbindelser på brännoljemarknaden ej försvåras genom hotet om en radikal omläggning av hela oljehandeln, föreligga starka skäl att icke ingripa med statlig tvångsmakt på nu ifrågavarande område. Ett sådant ingrepp måste vara grundat på klara och ovedersägliga bevis för att det är nödvändigt med hänsyn till förhållandena. En sådan bevisföring har emellertid icke såvitt utskottet kan finna blivit presterad. Motionärernas farhågor för att en fri konkurrens mellan flera bolag skulle medföra en avsevärd överdimensionering av hela den svenska oljedistributionsapparaten har visat sig vara betydligt överdrivna. I den mån en sådan överdimensionering förekommit under oljehandelns expansion i början av 1930-talet, torde emellertid en väsentlig utjämning sedermera hava skett under åren närmare före kriget *dels* till följd av oljefirmornas egna åtgöranden i rationaliseringssyfte, *dels ock* till följd av den stegrade omsättningsvolymen. Den påtalade ekonomiska betydelsen av överdimensioneringen har för övrigt varit så ringa, att den kan mätas i bråkdelar av öre per liter bensin. Den nuvarande distributionsformen torde, såsom bland andra Kooperativa förbundet framhållit, tåla jämförelse med de allra billigaste på något område av varudistributionen. Det rikt differentierade svenska distributionsnätet med en mångfald spridda smärre försäljningsställen har emellertid inte endast tillgodosett rent affärsekonomiska synpunkter utan därtill också konsumenternas berättigade anspråk på en lätt tillgänglig och god service, varjämte det har en icke ringa betydelse ur försvars- och luftskydds-synpunkt. På de håll, där man anser sig ha befogade erinringar att göra mot en förment överdimensionering av distributionsapparaten, bortser man alltför mycket från fördelarna i nu nämnda hänseenden. När det gäller möjligheten att avväga antalet detaljförsäljningsställen för motorbränsle efter de föreliggande behoven, kan man inte räkna med att en sådan planering genom statliga centralorgan skulle medföra bättre resultat än de hittills uppnådda. Såväl importen av petroleumprodukterna, vilka ständigt äro föremål för prisfluktuationer, som distributionen av dem, kräva en smidighet, på-

passlighet och anpassningsförmåga, vilka karakterisera den i fria former arbetande företagsamheten, men vilka sannolikt icke komma att vara tillfinnandes hos en statlig förvaltning.

Vad härefter angår importen av brännolja giva de av utskottet inhämtade yttrandena vid handen, att den hittills gällande organisationen på området icke givit anledning till sådana betänkligheter, att en mera radikal förändring av densamma får anses påkallad. Redan 1934 års bränslekommitterade kunde konstatera, att de amerikanska moderbolagen debiterat sina svenska dotterbolag priser, vilka i stort sett motsvarat de officiella golfnoteringarna. Överhuvud taget har bensinpriset efter avdrag av skatt varit relativt lågt här i landet under det senaste decenniet, och något skäl att räkna med att förhållandena härvidlag skola undergå en förändring framdeles har icke visats föreligga. Om man efter krigets slut skulle behöva räkna med strävanden hos de stora koncernföretagen att i möjligaste mån uppträda gemensamt på vår bekostnad, kan detta givetvis vålla svårigheter, men ett sådant uppträdande skulle med ännu högre grad av sannolikhet kunna förväntas, därest ett statligt importmonopol infördes. Den relativt ringa storleksordningen av den sammanlagda svenska oljekonsumtionen — vilken under åren närmast före kriget uppgick till allenast 0,4 % av den totala världsförbrukningen — ger vid handen att inte ens ett statligt oljemonopol skulle representera någon betydande faktor på världsmarknaden med möjligheter att för vårt land erhålla förmånligare priser än som motsvara de officiella noteringarna. För övrigt skulle ett statligt monopol för Sveriges del innebära, att den svenska staten vid förhandlingar med de säljande världskoncernerna skulle uppträda såsom affärspartner gentemot dessa, och detta skulle många gånger kunna handelspolitiskt medföra ömtåliga lägen. Oljan måste ju alltid importeras till vårt land, och oljehandeln måste därför, hur än distributionen i Sverige ordnas, alltid behärskas av utländska intressen. Att dessa hittills genom att undandraga sig en riktig beskattning eller på annat sätt missbrukat sin dominerande ställning har ej kunnat påvisas. Om de svenska statsmakterna det oaktat gå in för ett förstatligande i syfte att omöjliggöra eller försvåra vinstöverföringar, föreligger risk för att man i oljekoncernernas länder, vilka äro av den största betydelse för vår utrikeshandel över huvud, uppfattar en sådan åtgärd som diskriminatorisk och i överensstämmelse därmed vidtager retaliationsåtgärder.

Vad här ovan anförts med avseende på handeln med brännolja äger i väsentlig mån tillämpning jämväl beträffande *handeln med kol och koks*. Att ett statligt monopol även på detta område skulle medföra risker och olägenheter i handelspolitiskt hänseende är uppenbart. Just i fråga om kol- och koksimporten har erfarenheten visat värdet utav en fri marknad vid handelsförhandlingar med utlandet.

De av motionärerna anförda argumenten till förmån för ökat statsinflytande på kol- och kokshandeln kunna icke anses bärande. En önskad ökad

lagerhållning kan ordnas genom överenskommelser med förbrukarna ungefär i den ordning som före och under det pågående kriget förekommit vid reservförrådsnämndens lagring, och utgör icke något skäl för en radikal förändring av nu ifrågasatt handel. De erfarenheter som hittills vunnits av den svenska kolhandels verksamhet under fredstid stödja alls icke tron på den enskilda driftens underlägsenhet på detta område. Vad de fasta importbränslena angår har kungl. järnvägsstyrelsen för statens järnvägars vidkommande i sitt yttrande framhållit, att enligt styrelsens erfarenhet priserna hållits mycket låga tack vare en skarp konkurrens de enskilda importörerna emellan. Enligt inhämtade upplysningar åtnjoto de svenska konsumenterna under förkrigstiden lägre priser än konsumenterna i flertalet andra jämförbara länder. Även inom kolbranschen är prisbildningen utsatt för tvära och kraftiga fluktuationer. För ett mera tungt arbetande statsmonopol måste det givetvis vara väsentligt svårare att driva verksamhet, där de spekulativa inslagen äro så framträdande, än vad detta är för fria enskilda företag. Härtill kommer att kolhandeln är en starkt säsongbetonad bransch, vilken vanligen är kombinerad med andra näringsgrenar såsom handel med järn, kemikalier, byggnadsmaterial o. s. v., eller spedition, skeppsmäkleri och stuveri etc. Motsvarande i hög grad kostnadsbesparande kombinationer torde vara uteslutna för ett statsmonopol. Vidare har järnvägsstyrelsen framhållit att det ej heller är särskilt troligt, att distributionskostnaderna genom kolhandels överlämnande till ett monopolföretag skulle nämnvärt nedbringas och därmed försäljningspriset för konsumenterna, dit statens järnvägar räkna sig, bliva billigare. Kungl. järnvägsstyrelsens synpunkter torde delas av det alldeles övervägande antalet större konsumenter i landet. Över huvud taget torde kunna sägas, att distribution och service inom kol- och kokshandeln hittills varit så effektiv och smidig att man svårigen kan tänka sig att härutinnan någon förbättring skulle kunna åstadkommas genom att denna handel anförtros åt statliga organ. Inte heller den av motionärerna framhållna tonnagefrågan torde kunna åberopas för en monopolisering på området. Det ligger ju i de enskilda redarnas intresse att tonnage utnyttjas så väl som möjligt även i vad avser kolimporten. Den fria konkurrensen tvingar importörerna att eftersträva billigast möjliga frakter, vilket leder till att tonnage söker den mest lönande verksamheten, varvid i regel kolbefraktningen till Sverige kombineras med utgående annan fraktfart. Statliga ingrepp i fråga om tonnage erfordras endast då tillgången på tonnage för svenska ändamål icke förslår för alla samhällliga behov, men sådana ingrepp stå inte i direkt samband med frågan om kolhandels organisation.

Såsom motionärerna framhållit förekom prissamarbete tidigare endast i begränsad omfattning inom kolbranschen. En ökad prissamverkan efter kriget med en ty åtföljande icke önskvärd prisutveckling är säkerligen icke att befara, ty den på statens initiativ bildade sammanslutningen för genomförande av den av krishushållningen betingade marknadsregleringen är en-

dast av tillfällig natur. Det är en uttrycklig förutsättning att en återgång skall ske till friare förhållanden så snart läget åter är normalt.

I anledning av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II:447, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.»;

2) av herrar *Hansson* i Skegrie och *Jönsson* i Rosshol, som ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Motionärerna ha till stöd för sin hemställan om utredning angående den framtida organisationen av handeln med brännolja m. m. framfört vissa anmärkningar mot det sätt, varpå denna handel var ordnad före kriget. Sålunda framhålla de, att bensinhandeln till övervägande del låg i händerna på stora internationella bolag, som ofta samarbetade i avsikt att hålla priserna uppe. Dessutom tillämpade de en sådan prispolitik mot sina dotterbolag i Sverige, som ombesörjde försäljningen här, att dessa icke erhöilo någon vinst, som kunde beskattas, medan de utländska moderföretagen där- emot lämnade överskott. De ifrågavarande oljebolagen göra emellertid gällande, att det samarbete, som ägt rum, skett under mycket lösliga former och att ingreppen i prispolitiken skett mycket varsamt. Utan att taga ståndpunkt till dessa uppgifter vill utskottet erinra om att bensinpriset i Sverige — bortsett från bensinskatten — låg på en förhållandevis låg nivå under den sista tioårsperioden före kriget.

Det förhållandet, att oljebolagen i Sverige under en följd av år icke kunde uppvisa några beskattningsbara vinster, kan möjligen bero därpå, att en ny säljare uppträdde på den svenska marknaden och därvid tillämpade en prispolitik, som närmast hade karaktär av dumping. Härigenom kunna möjligen övriga oljeimportörer ha ansett sig tvingade att sälja till förlustbringande priser. Under de sista åren på 1930-talet ändrades förhållandena emellertid dithän att ifrågavarande bolag började redovisa beskattningsbara vinster.

Motionärerna ha vidare anmärkt, att konkurrensen mellan oljebolagen under tiden före kriget ledde till en överdimensionering av distributionsnätet i förhållande till den svenska marknadens behov, vilket i sin tur möjligen medförde en fördyring av bensinen. Av de utredningar, som tidigare vid skilda tillfällen gjorts rörande handeln med bensin och brännolja framgår också, att motionärerna ha visst fog för sina anmärkningar. Försäljningsorganisationerna utbyggdes till sådana dimensioner, att de drogo oproportionerligt höga kostnader. Denna överdimensionering har emellertid numera i stor utsträckning försvunnit, dels genom rationalisering och dels genom konsumtionens ökning. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att det ligger i motorismens intresse att ha ett vittgrenat distributionsnät till sitt förfogande. En alltför stark koncentration av försäljnings-

ställena med långa inbördes avstånd dem emellan medför onödiga körsträckor och tidsförlust för trafiken. Detta gäller särskilt landsbygden, medan i städer och andra tätorter en koncentration av försäljningsställena med fördel kan genomföras.

Det bör också uppmärksammas, att detaljförsäljningen av oljor på landsbygden i stor utsträckning försiggår till mycket låga kostnader. Denna försäljning bedrivs nämligen till övervägande del av detaljhandlare och andra näringsidkare som bisysselsättning utan att särskild personal anställs därför. Kostnaderna för en sådan distribution torde mer än väl uppvägas av de vinster i fråga om bekvämlighet och lätt tillgång till varan, som därigenom tillföres konsumenterna. En på detta sätt ordnad distribution torde även för framtiden — i varje fall på landsbygden — komma att framstå som den billigaste och ändamålsenligaste. Man bör icke överskatta de fördelar som en i annan ordning uppbyggd inköps- och försäljningsorganisation kan tänkas åstadkomma i ekonomiskt och andra hänseenden.

Oavsett dessa ovan berörda omständigheter förordar utskottet dock, att en utredning kommer till stånd om den framtida organisationen av handeln med brännolja. Den av motionärerna uttalade uppfattningen delas av en ganska allmänt utbredd opinion och därför är det önskvärt, att de i motionen berörda förhållandena bliva föremål för en ingående och förutsättningslös prövning. Särskilt önskvärt är, att de utländska intressenas inflytande på handeln med brännolja i vårt land noga klarlägges. Den ojämförligt största delen av importen och distributionen har handhåfts av dotterbolag till de stora internationella bolag, som dominera världshandeln. Det är alltså övervägande utländskt kapital, som är investerat i denna verksamhet. Det bör undersökas huruvida det finns fog för den uppfattningen, att handeln med brännolja är organiserad på ett sådant sätt, att den möjliggör för dessa utländska kapitalintressen att ensidigt bestämma huruvida och i vad mån försäljningsverksamheten här i Sverige skall lämna någon vinst. Utskottet finner det överhuvud taget icke vara tillfredsställande, att handeln med för folkhushållet så viktiga varor som brännoljorna skall i den omfattning som nu är fallet ligga i händerna på utländska intressen. Man kan hysa farhågor för att de stora internationella oljebolagen efter krigets slut skola sträva efter att i möjligaste mån uppträda gemensamt på den svenska marknaden för att därigenom behärska densamma.

För handeln med kol och koks slöts ett avtal mellan staten och Svenska kolimportörers förening år 1939, innebärande reglering av importen och priserna. Den sålunda träffade anordningen har, såvitt utskottet har sig bekant, icke föranlett några erinringar, utan synes ha fungerat på tillfredsställande sätt. Ur handelspolitisk synpunkt kunna icke några bärande skäl anföras för att ett bättre handelsläge skulle uppkomma genom förefintligheten av ett statligt monopol. Kravet på en ökad lagerhållning kan tillgodoses oberoende av om kolhandeln är fri eller socialiserad. Då någon anledning

att antaga, att tonnaget skulle kunna utnyttjas bättre vid ett statsmonopol än under fri handel eller att distributionsapparaten genom ett statsmonopol skulle kunna förbilligas, ej heller synes föreligga, kan utskottet icke ge sin anslutning till utredningsyrkandet i denna del.

På grund av vad som sålunda anförts hemställer utskottet,

1) att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en förutsättningslös utredning angående den framtida organisationen av handeln med brännolja,

2) att motionen i vad den avser utredning om den framtida organisationen av handeln med kol och koks ej måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.»;

samt

3) av herr *Swedberg*, som ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Motionärerna ha som stöd för sin framställning om utredning angående den framtida organisationen av handeln med brännolja m. m. åberopat vissa anmärkningar mot det sätt, på vilket denna handel före kriget varit ordnad. Anmärkningarna gälla särskilt de internationella bolagens maktställning och distributionsapparats överdimensionering. Vad först angår den senare av dessa anmärkningar må erinras, att distributionsapparaten under kriget torde i betydande utsträckning ha inskränkts, och att läget efter krigets slut snarare torde påkalla en återuppbyggnad av densamma än en sådan rationalisering, som tagit uttryck i ytterligare nedläggande av depåer, servicestationer och andra hjälpmedel för försäljningen. Enligt utskottets mening ligger det i motorismens intresse att ha ett vitt utgrenat distributionsnät till sitt förfogande. En alltför stark koncentration av försäljningsställenas antal med långa avstånd från varandra medför onödiga körsträckor och tidsförlust med stora olägenheter för trafiken. Detta gäller särskilt landsbygden, medan däremot i städer och större tätorter en viss koncentration lättare kan genomföras. Det bör också bemärkas, att detaljförsäljningen på landsbygden till betydande del sker till låga kostnader. Detaljhandeln med brännolja bedrivs nämligen här i stor utsträckning av affärsmän och andra näringsidkare såsom bisysselsättning utan att härför anställts någon särskild personal. Kostnaderna för en sådan distribuering torde mer än väl uppvägas av de vinster i fråga om bekvämlighet och lättillgänglighet, som därigenom tillföras konsumenterna. I fråga om bolagens obehöriga utnyttjande av sin maktställning på den svenska marknaden kan erinras, att denna dock icke under tiden före kriget kunde hindra förekomsten av en konkurrens, som medförde en för de svenska konsumenterna mycket gynnsam prisutveckling. Det torde dock vara obestridligt, att de stora oljekoncernerna alljämt ha en betydande styrka på den svenska

marknaden, och det är icke uteslutet, att deras strävanden efter krigets slut skola gå ut på att i största möjliga mån uppträda gemensamt för att behärska marknaden. Huruvida ett statligt importmonopol, som motionärerna förutsätta, skulle vara ett effektivt skydd däremot, förefaller dock i högsta grad tveksamt. De stora koncernerna, vilka gemensamt i stor utsträckning behärska exporten på världsmarknaden, skulle därav snarare föränledas att genom avtal uppdelas på så sätt centraliserade svenska marknaden än att underbjuda varandra. Redan före kriget påbörjades emellertid en samverkan mellan bensin- och oljekonsumenterna i landet, vilken visade sig vara ett betydelsefullt hinder mot marknads monopolisering. Denna samverkan har under kriget ytterligare utbyggt och torde för framtiden ha ännu större möjligheter att tjänstgöra som motvikt mot befarade monopoliseringssträvanden från de stora koncernernas sida.

Enligt utskottets mening äro således de av motionärerna åberopade skälen för en ny utredning om den framtida organisationen av handeln med oljor icke i och för sig bärande. Då det emellertid med hänsyn till den diskussion, som förts i frågan, synes önskvärt, att de i motionen berörda förhållandena helt klarläggas, vill utskottet icke motsätta sig en utredning, som avser att belysa oljefrågans läge i vårt land.

För handeln med kol och koks slöts ett avtal mellan staten och Svenska kolimportörers förening år 1939, innebärande reglering av importen och priserna. Den sålunda träffade anordningen har, såvitt utskottet har sig bekant, icke föränlett några erinringar utan synes ha fungerat på tillfredsställande sätt. Ur handelspolitisk synpunkt kunna icke några bärande skäl anföras för att ett bättre handelsläge skulle uppkomma genom förefintligheten av ett statligt monopol. Kravet på en ökad lagerhållning kan tillgodoses oberoende av om kolhandeln är fri eller socialiserad. Då någon anledning att antaga, att tonnaget skulle kunna utnyttjas bättre vid ett statsmonopol än under fri handel eller att distributionsapparaten genom ett statsmonopol skulle kunna förbilligas, ej heller synes föreligga, kan utskottet icke ge sin anslutning till utredningsyrkandet i denna del.

På grund av vad som sålunda anförts hemställer utskottet,

1) att andra kammaren för sin del ville besluta att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en förutsättningslös utredning angående den framtida organisationen av handeln med brännolja;

2) att motionen i vad den avser utredning om den framtida organisationen av handeln med kol och koks ej måtte föränleda någon andra kammarens åtgärd.»